

5. АВТОРСЬКІ ПРОГРАМИ ТА ПРОЕКТИ

Олена Володимирівна Прашко,
заступник завідувача відділу
проектування розвитку обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

УДК 37.013.42[005.336.2]

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ З РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ

В статті автор представляє навчаючу програму спецкурса, целью которого есть развитие социальной компетентности подростков в общеобразовательных школах. Программа включает 10 модулей, учебно-тематический план, прогнозируемый результат каждого учебного модуля. Программа апробирована педагогами в экспериментальных классах на этапе формирующего эксперимента. Эффективность использования программы подтверждена результатами, полученными после проведения диагностических исследований.

Ключевые слова: *социальная компетентность, развитие, общение, конфликт, проектирование.*

The author presents a tutorial special course, the purpose of which is the development of social competence of adolescents in secondary schools. The program includes 10 modules, teaching and thematic plan, the projected outcome of each training module. The program has been tested by teachers in the experimental classes in step forming experiment. Efficiency of use of the program is confirmed by the results obtained as a result of diagnostic investigations.

Keywords: *social competence, development, communication, conflict, design.*

Важливою потребою сучасної освіти, що сьогодні визнають у суспільстві пріоритетною, є потреба в особистостях, які акумулюють якості високоморальної духовної людини, вміють жити у гармонії зі собою та суспільством. Така особистість не лише володіє глибокими знаннями про соціум, соціальні відносини, але й на основі цих знань вміє будувати конструктивні відносини з навколишнім світом. Знаннева парадигма в освіті останнім часом справедливо критикується, тому що, як свідчить життєва практика, не завжди є показником успішності людини, гарантом плекання гармонійної особистості. Зрозуміло, що порівняння української та європейської освітньої парадигм вимагає від загальноосвітнього навчального закладу аналізу переваг компетентного підходу до навчання особистості учня, застосування в практику діяльності ЗНЗ проектного менеджменту [1].

У час постійних реформ, що супроводжуються зниженням рівня життя, втратою традиційних ціннісних орієнтацій, послабленням соціальних зв'язків

між людьми, збільшенням поляризації населення у духовній, політичній площині, різними поглядами на культурну спадщину, діти та підлітки опинилися вразливою групою населення. Знижується рівень народжуваності, фізичного та психічного здоров'я дітей. Відбулися зміни в ціннісних орієнтаціях підлітків. Фіксується збільшення ролі особистісних цінностей при зниженні суспільно значущих цінностей (бути корисним та потрібним людям). Від успішного здійснення процесу розвитку залежить реалізація підлітками у майбутньому власних здібностей і задатків, можливість стати соціально зрілою особистістю, бути корисним суспільству, створювати сприятливі умови для власної життєтворчості.

Для самореалізації в соціумі підлітку потрібно володіти відповідними знаннями про види та структуру комунікації, шляхи її здійснення, мати відповідні соціальні мотиви та поведінкові алгоритми. Вчені пов'язують з соціальною компетентністю успішність виконання навчальним закладом соціального

замовлення суспільства, держави, конкретного соціуму та пропонують вважати її основним індикатором результативності діяльності [5].

Зважаючи на реалії сьогодення, можна стверджувати, що розвиток соціальної компетентності та компетенцій підлітків здійснюються системно й комплексно. Система одноразових заходів, що є візитівкою виховної системи навчального закладу, не дозволяють проектувати розвиток особистості учня, здійснювати особистісно розвивальний підхід до виховання [3]. Додаткової уваги вчителів потребує формування ціннісної системи підлітків, становлення їхнього світогляду, що є основою для патріотизму, людяності та толерантності [2], які проявлятимуться через активну дію [4].

Відповідно до зроблених висновків, на основі аналізу виявлених проблем розвитку соціальної компетентності підлітків нами було розроблено програму спецкурсу «Соціальна компетентність. Соціальна дія. Соціальна успішність». Програма була впроваджена у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів міст Києва, Борисполя, Луганська. Аналіз результатів формувального експерименту довів її ефективність. Наприклад, зросла соціальна активність підлітків, підвищився інтерес до соціального життя. Підлітки продемонстрували вміння знаходити шляхи виходу з конфліктів відповідно до ситуації (на етапі констатувального експерименту переважна більшість підлітків обрала компроміс як можливий спосіб розв'язання проблем), зрозуміли, що співпраця є способом, за якого не буває ні переможців, ні переможених. Досліджувані продемонстрували готовність усвідомлено ставити соціально прийнятні та особистісно корисні цілі, досягати їх, взаємодіяти.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне запропонувати програму спецкурсу для масового використання у навчально-виховному процесі ЗНЗ з метою розвитку соціальної компетентності підлітків.

Програма спецкурсу «Соціальна компетентність. Соціальна дія. Соціальна успішність»

Пояснювальна записка

У період становлення нових соціально-економічних основ розвитку країни особливої значущості набуває проблема розвитку в підлітків соціальної компетентності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки, оволодіння учнями конструктивно-перетворювальною позицією.

З огляду на це актуальним є розробка системи навчальних занять, спрямованих на розвиток соціальної компетентності.

Розвиток соціальної компетентності передбачає сприяння становленню соціально зрілої особистості, яка здатна жити й самореалізуватися в умовах багатоманітного складно організованого світу, суспільства; набуття учнем знань про суспільство як розмаїту, динамічну, цілісну систему, складовою якої є він сам; розвиток бажання та здатності учня бути активним членом суспільства – цілеспрямовано змінювати

його з метою оптимізації власного життя та життя інших людей.

Соціальна компетентність передбачає розуміння учнем негативних соціальних явищ (алкоголізм, наркоманія, ВІЛ/СНІД тощо) та здатність протидіяти їм. Розвиток соціальної компетентності передбачає набуття підлітками вмінь визначати найбільш важливі зміни, що відбувались та відбуваються в житті людства, розкривати роль діяльності людини у процесах перетворення соціальних та економічних умов життя; навичок конструктивної поведінки у конфліктних ситуаціях; вмінь аргументовано обстоювати власну думку.

Розвиток соціальної компетентності передбачає також розвиток у підлітка уявлень про себе, як носія певних соціальних ролей, власний репертуар рольової поведінки, оволодіння різними соціальними ролями.

Мета програми – сприяти формуванню в учнів соціальної компетентності.

Завданнями програми є створення умов для:

- набуття учнями знань й уявлень про себе, сприйняття себе, як соціального суб'єкта;
- оволодіння основами знань про види соціальної діяльності;
- розвитку здатності до рефлексії; усвідомленого соціального вибору;
- виявлення перспективних і проблемних напрямів особистісної соціальної самореалізації.

Оцінювання знань на навчальних заняттях здійснюється за допомогою оцінних суджень самих учнів.

Заняття доцільно проводити упродовж навчального року за вибором класного керівника у будь-який час. Вони можуть бути включені у систему позакласної діяльності як цілісна сукупність або окремі заняття однієї теми.

На заняттях передбачається системне використання таких інтерактивних методів навчання, як робота учнів у малих групах, парами, уявний мікрофон, обговорення у загальному колі, мозковий штурм, дискусія, дебати тощо.

Заняття проводяться за визначеною структурою.

1. Мотивація є вступною частиною теми, що надає можливість учителю зосередити увагу на проблемі, що пропонується до вивчення. У процесі мотивування вчитель акцентує увагу учнів на питаннях щодо пропонованої теми, викликає інтерес до поставленої проблеми, створює комфортний психологічний клімат. Для того, щоб мотивація була ефективною, вона повинна ґрунтуватися як на проблемі, що розглядається, так і на ставленні учнів до неї. Це можуть бути приклади з повсякденного життя, історія або розповідь, певний сюжет, коротке проблемне завдання, афоризм тощо.

2. Визначення мети й очікування результатів – учні мають знати, чого від них очікує вчитель, якими теоретичними знаннями, практичними навичками вони мають оволодіти.

3. Структурні вправи – спрямовані на розвиток комунікативних умінь, використовуються для

створення під час заняття комфортної атмосфери, що підвищує його результативність.

4. Надання нових знань з проблеми. На цьому етапі заняття використовуються різні форми організації навчальної діяльності учнів:

- фронтальна (над проблемою працюють всі учні);
- групова (учні об'єднуються в групи, і кожна працює над індивідуальним або загальним завданням);
- індивідуальна робота (кожен учень працює над індивідуальним завданням).

Оптимальне поєднання засобів, методів, форм навчання дозволяє вивести навчальну діяльність на інтерактивний рівень.

1. Підведення підсумків заняття. Обов'язковим є встановлення зворотного зв'язку з учнями, з'ясування чому навчилися, яких умінь, навичок набули або вдосконалили, як застосують їх у подальшій діяльності.

Пропоновані заняття можуть використовуватися у позакласній діяльності з учнями 6–9 класів. Тривалість заняття – від 45 хв до 1,5 год.

Оцінка результативності засвоєння програми забезпечується шляхом презентації творчого звіту учнів, який вони проєктують та реалізують самостійно (за консультативної підтримки учителя). Звіт повинен містити самоаналіз творчої соціальної самореалізації. Наводимо навчально-тематичний план цього спецкурсу.

Навчально-тематичний план

Тема	Кількість годин		
	Теоретичні (год)	Практичні (год)	Усього (год)
Модуль 1. Пізнай себе і ти пізнаєш світ			
1.1. Хто я?	-	1	1
1.2. Світ моїх емоцій і почуттів	-	1	1
1.3. Ролі, які виконує моє «Я»	-	1	1
1.4. Індивідуальність нашого «Я»	1	-	1
Модуль 2. Мистецтво спілкування			
2.1. Що потрібно для успішного спілкування	-	1	1
2.2. Вербальне та невербальне спілкування	1	-	1
2.3. Правила успішного спілкування	-	1	1
2.4. Як навчитись чути інших	-	1	1
Модуль 3. Вчимося управляти конфліктом			
3.1. Знайомство з конфліктом	1	-	1
3.2. Вивчаємо конфлікти	1	-	1
3.3. Стратегія поведінки в конфлікті	-	1	1
3.4. Шляхи та способи розв'язання конфліктів	-	1	1
Модуль 4. Жити в гармонії з собою і світом			
4.1. Толерантність, толерантна особистість	-	1	1
4.2. Я і група: толерантність до себе	-	1	1
4.3. Я і група: толерантність до інших	-	1	1
4.4. Милосердя в житті людини	1	-	1
Модуль 5. Права і обов'язки в житті людини			
5.1. Сторінками Конвенції ООН про права дитини	1	-	-
5.2. Мої права та права інших людей	-	1	1
5.3. Мої обов'язки та доручення	-	1	1
5.4. Дотримання норм і правил – ознака соціальної зрілої особистості	-	1	1
Модуль 6. Здоровий спосіб життя – запорука успішного майбутнього			
6.1. Здоровий спосіб життя – умова становлення соціально успішної особистості	1	-	1
6.2. Шкідливі звички не для нас	-	1	1
6.3. За майбутнє без ВІЛ/СНІДУ	1	-	1
6.4. Молодь обирає здоров'я	-	1	1
Модуль 7. Крок за кроком до успіху			
7.1. Успішність та компетентність особистості у сучасному світі	1	-	1

7.2. Мистецтво ставити цілі та досягати їх	-	1	1
7.3. Мій шлях до успіху: як не заблукати на життєвому шляху		1	1
7.4. Як отримати повагу людей та стати успішною людиною	-	1	1
Модуль 8. Світоглядна позиція особистості			
8.1. Гуманістичні цінності людини	1	-	1
8.2. Ціннісні орієнтації та орієнтири в житті людини	1	-	1
8.3. Суспільні та індивідуальні цінності	-	1	1
8.4. Формування моральних духовних цінностей	-	1	1
Модуль 9. Я - лідер			
9.1. Лідер та лідерство. Лідерство як інструмент досягнення цілі або результату	1	-	-
9.2. Лідерська поведінка	-	1	1
9.3. Комунікативна компетентність лідера	-	1	1
9.4. Учніське самоврядування в дії	-	1	1
Модуль 10. Соціальний проект: від задуму до реалізації			
10.1. Соціальний проект	1	-	1
10.2. Основи проектної діяльності	1	-	1
10.3. Навчаємось проектувати та діяти	-	1	1
10.4. Від слова до дії	-	1	1
10.5. Підведення підсумків проекту	-	1	1
Усього	14	27	41

Прогнозований результат

Назва навчального модуля	Результати навчання
Модуль 1. Пізнай себе і ти пізнаєш світ	
1.1. Хто я?	Учні поглиблюють знання: про власну особистість, позитивні та негативні риси характеру, потреби та вподобання. Учні повинні вміти: презентувати себе однокласникам, наголошувати на позитивних рисах власного характеру
1.2. Світ моїх емоцій і почуттів	Учні повинні знати: про позитивні та негативні емоційні стани людини; правила поведінки в ситуаціях емоційної напруги; причини виникнення емоційних станів; вплив емоцій на конструктивне міжособистісне спілкування. Учні повинні вміти: пояснювати емоційні стани людини та причини їх виникнення; застосовувати слова ввічливості під час групової та парної діяльності; давати оціночні судження про руйнівну властивість негативних емоційних станів у спілкуванні та взаємодії; аналізувати власні емоційні стани
1.3. Ролі, які виконує моє «Я»	Учні повинні знати: про соціальні ролі, норму, статус, рольовий конфлікт. Учні повинні вміти: розуміти ціннісний зміст соціальних ролей (учня, лідера, виконавця, однокласника, члена родини тощо); визначити власний статус, що є сукупністю прав та обов'язків
1.4. Індивідуальність нашого «Я»	Учні повинні знати: цитати відомих людей про неповторність людського «Я»; про індивідуальні особливості характеру, ціннісних орієнтирів, світоглядної позиції людини; залежність поведінки від індивідуальних ціннісних орієнтирів, виховання, самовиховання, розвитку, саморозвитку. Учні повинні вміти: аналізувати власні судження та вчинки; порівнювати власні уявлення про себе, як про особистість з уявленнями інших людей; вчитись розуміти власні недоліки та потенційні можливості; урозуміти себе як неповторну особистість, яка постійно розвивається

Модуль 2. Мистецтво спілкування	
2.1. Що потрібно для успішного спілкування	Учні повинні знати: яку роль у житті людини відіграє комунікація, її структуру та функції, види комунікації; бар'єри у спілкуванні, шляхи подолання бар'єрів у спілкуванні; прийоми активного слухання. Учні повинні вміти: визначати зміст поняття «ефективна комунікація»; пояснювати, чому важливо вміти слухати та чути інших; аргументовано висловлювати власну думку; обстоювати власну позицію; брати участь в дискусіях; проявляти толерантність до думок, поглядів інших; долати бар'єри спілкування
2.2. Вербальне та невербальне спілкування	Учні повинні знати: зміст термінів «етика», «етикет»; взаємозв'язок етики і етикету; кінетичні особливості невербального спілкування; жести, їх тлумачення; міміка, пози, зони просторової території людини (інтимна, особистісна, соціальна, публічна); візуальний контакт, види поглядів; психологічні та паралінгвістичні особливості невербального спілкування; способи передачі інформації; способи підготовки виступів (структуру виступу, стиль); відмінності між вербальним і невербальним спілкуванням; значення мови жестів. Учні повинні вміти: звертати увагу на висловлювання та дії оточуючих у спілкуванні; знаходити засоби невербального спілкування в різних навчальних ситуаціях, зрозумілі іншим; дотримуватись правила спілкування «Слухати – розуміти – взаємодіяти»
2.3. Правила успішного спілкування	Учні повинні знати: про значущість дотримання правил спілкування в суспільстві та житті кожної людини. Учні повинні вміти: аналізувати рівень дотримання правил і принципів спілкування під час інтерактивних занять (правило «Тут і зараз»; принцип емоційної відкритості; правило «Стоп»; правило відвертості; правило не давати порад; правило «Я-висловлювання»; принцип особистісної відповідальності)
2.4. Як навчитися чути інших	Учні повинні знати: про значення здатності людини слухати та чути інших; три сторони спілкування: комунікативну (обмін інформацією між людьми); інтерактивну (організація взаємодії між людьми – узгодження дій, розподіл функцій, вплив на настрій, поведінку, переконання співрозмовника); перцептивну (процес сприйняття партнерами один одного під час спілкування та встановлення на цій основі порозуміння між ними). Учні повинні вміти: брати участь в обговоренні проблемних ситуацій, де переважаючою формою спілкування є слухання та сприйняття інформації, що надходить з різних джерел, від інших людей в тому числі; аналізувати інформацію, знаходити вихід з проблемних ситуацій оточуючих, ставати на бік співрозмовників, приміряти їх життєву позицію; вчитись ставати «над ситуацією»
Модуль 3. Вчимося управляти конфліктом	
3.1. Знайомство з конфліктом	Учні повинні знати: що таке конфлікт, джерела конфліктів, психологічні протиріччя як джерела конфліктів; про внутрішньоособистісний конфлікт як причину конфліктної поведінки. Учні повинні вміти: розуміти моделі поведінки: прагнення «до людей», прагнення «від людей», психологічні особливості особистості
3.2. Вивчаємо конфлікти	Учні повинні знати: про види конфліктів (внутрішньоособистісні, міжособистісні, міжгрупові (соціальні) та їхні психологічні характеристики). Учні повинні вміти: розрізняти види конфліктів, шукати причини їх виникнення та розв'язання через аналіз різних соціальних ситуацій

<p>3.3. Стратегія поведінки в конфлікті</p>	<p>Учні повинні знати: стратегії конфліктного протиборства: нормативне (поважне ставлення до опонента, дотримання норм поведінки в ситуаціях виникнення протиборства); агресивне (активне використання погроз, тиск, прагнення до примусу); маніпулятивне (намагання досягти переваг за рахунок психологічного впливу на опонента, використання його слабостей); переговорне (реалізація прагнення до пошуку компромісу).</p> <p>Учні повинні вміти: Оцінювати конфліктні ситуації; з'ясувати причини конфліктів; аналізувати власну поведінку та поведінку однолітків у конфліктних ситуаціях; шукати компромісні рішення у розв'язанні конфліктних ситуацій</p>
<p>3.4. Шляхи та способи розв'язання конфліктів</p>	<p>Учні повинні знати: про неконфліктні, низькоконфліктні, середньоконфліктні, висококонфліктні соціальні ролі особистості: «Генератор ідей», «Вчитель», «Майстер», «Організатор», «Виконавець», «Бунтівник», «Хранитель традицій», «Критик», «Поборник справедливості», «Миротворець», «Пересмішник», «Ледар» тощо; шляхи виходу з конфліктних ситуацій: уникнення, пристосування, суперництво, взаємодія, компроміс.</p> <p>Учні повинні вміти: вибирати способи виходу з конфліктних ситуацій; аналізувати причини їх виникнення; працювати в групі медіаторів з вирішення конфліктів; проявляти виваженість, толерантність; передбачати виникнення конфліктів</p>
<p>Модуль 4. Жити в гармонії з собою і світом</p>	
<p>4.1. Толерантність, толерантна особистість</p>	<p>Учні повинні знати: про визначення поняття «толерантність», зміст поняття, вплив толерантності людини на конструктивний розвиток особистості, середовища, суспільства.</p> <p>Учні повинні вміти: знаходити приклади для наслідування в художній літературі, творах мистецтва, житті видатних людей; пояснювати позитивний вплив їх гуманних висловлювань, вчинків, способів життя на розвиток інших людей та суспільства в цілому</p>
<p>4.2. Я і група: толерантність до себе</p>	<p>Учні повинні знати: про принципи толерантності, етнокультурну самоідентифікацію, міжкультурний діалог, шляхи формування толерантності.</p> <p>Учні повинні вміти: розуміти толерантність як потребу в міжособистісному спілкуванні; розуміти різницю між «Я-ідеальним» і «Я-реальним», що властиво толерантній особистості; толерантна людина є незалежною, яка пізнає себе і признає інших. Позитивне ставлення до себе визначає позитивне ставлення до інших і до світу в цілому</p>
<p>4.3. Я і група: толерантність до інших</p>	<p>Учні повинні знати: про відмінності понять терпимість (спільне проживання людей, різних за світоглядом, цінностями, національністю, віросповідання) і толерантність (спільна діяльність); знати про стереотипи нетолерантної особистості (стигма (клеймо), упередження (висновки про предмет, який не знаємо), етноцентризм (визнання власної культури кращою за інші)).</p> <p>Учні повинні вміти: розуміти позитивність етнокультурної ідентичності та культурного різноманіття; розуміти соціальну роль толерантної людини, що проявляється у вирішенні конфліктів ненасильницьким шляхом, високому ступеню готовності брати участь у міжкультурній взаємодії; розпізнавати та здійснювати протидію стигмам (клеймо) і негативним стереотипам у колективі</p>
<p>4.4. Милосердя в житті людини</p>	<p>Учні повинні знати: про роль милосердя у житті людини; вплив милосердя на розвиток гуманного суспільства, в якому життя та неповторність людини є головними цінностями.</p> <p>Учні повинні вміти: проявляти милосердя до інших (людей і тварин), готовність та необхідність надавати допомогу тим, хто цього потребує</p>

Модуль 5. Права і обов'язки в житті людини	
5.1. Сторінками Конвенції ООН про права дитини	Учні повинні знати: зміст основних статей Конвенції ООН про права дитини. Учні повинні вміти: застосовувати отримані знання у шкільній теорії та практиці
5.2. Мої права та права інших людей	Учні повинні знати: зміст статей Конституції України, в яких закріплено права і обов'язки громадянина; шкільний статут і правила поведінки. Учні повинні вміти: спільно з іншими розробляти, обговорювати, приймати правила, норми, що регламентують поведінку та способи взаємодії у навчальному закладі
5.3. Мої обов'язки та доручення	Учні повинні знати: про роль ініціативи у творчих справах; про важливість оволодіння різними соціальними ролями: виконавця, лідера, організатора; про значущість відповідального ставлення до власних обов'язків і доручень як шляху до успішної соціалізації у суспільстві. Учні повинні вміти: аналізувати власний внесок у розвиток шкільного та класного колективу; рівень оволодіння соціальною роллю виконавця
5.4. Дотримання норм і правил – ознака соціально зрілої особистості	Учні повинні знати: про роль законів, норм і правил в житті людини і держави. Учні повинні вміти: аналізувати проблемні життєві ситуації, пов'язані з порушенням правил, робити висновки про необхідність дотримання законів, норм і правил у правовій державі
Модуль 6. Здоровий спосіб життя – запорука успішного майбутнього	
6.1. Здоровий спосіб життя – умова становлення соціально успішної особистості	Учні повинні знати: про соціальне здоров'я особистості як систему цінностей, установок, мотивів поведінки в соціальному середовищі; взаємозв'язок здорового способу життя з соціальним здоров'ям особистості. Учні повинні вміти: розуміти цінність соціального здоров'я людини, що залежить від адекватного оцінювання власних потенціальних можливостей і недоліків особистісного та соціального розвитку; розуміти причини появи шкідливих звичок
6.2. Шкідливі звички не для нас	Учні повинні знати: про шкідливі звички, що впливають на фізичне, психічне та соціальне здоров'я особистості. Учні повинні вміти: аналізувати складні життєві ситуації, шукати способи вирішення проблеми на прикладі творів мистецтва, реальних життєвих ситуацій; пропонувати можливі способи уникнення проблем із соціальним здоров'ям молоді
6.3. За майбутнє без ВІЛ/СНІДУ	Учні повинні знати: про способи розповсюдження ВІЛ/СНІДУ, способи попередження зараження; про важливість збереження соціального здоров'я особистості. Учні повинні вміти: розробляти план профілактичних агітаційних дій з проблеми, брати участь в колективному обговоренні
6.4. Молодь обирає здоров'я	Учні повинні знати: про основи створення соціального проекту з проблеми, що вивчається. Учні повинні вміти: створювати проект (визначати цілі, завдання, шляхи досягнення поставленої мети)
Модуль 7. Крок за кроком до успіху	
7.1. Успішність та компетентність особистості в сучасному світі	Учні повинні знати: про ключові компетентності та ознаки соціально компетентної особистості; теоретичні основи реалізації успішного життєвого проекту. Учні повинні вміти: називати ключові компетентності особистості; визначати характерні ознаки соціально компетентної особистості; фактори, що впливають на життєвий успіх людини

7.2. Мистецтво ставити цілі та досягати їх	<p>Учні повинні знати: про важливість цілепокладання при проектуванні життєвих проєктів; види цілей та умови їх досягнення.</p> <p>Учні повинні вміти: ставити цілі, шукати шляхи вирішення запропонованої навчальної або соціальної проблеми</p>
7.3. Мій шлях до успіху: як не заблукати в путі	<p>Учні повинні знати: фактори, що впливають на життєвий успіх; характерні риси людей, які досягли життєвого успіху, поваги та визнання у соціумі.</p> <p>Учні повинні вміти: ставити цілі, шукати шляхи розв'язання запропонованої навчальної або соціальної проблеми</p>
7.4. Як завоювати повагу людей та стати успішною людиною	<p>Учні повинні знати: про особистісні якості людини, що сприяють успішній реалізації в соціумі; стратегії поведінки у діяльності та спілкуванні.</p> <p>Учні повинні вміти: аналізувати ситуації успіху, проектувати стратегію поведінки, що є соціально бажаною у соціумі</p>
Модуль 8. Світоглядна позиція особистості	
8.1. Гуманістичні цінності людини	<p>Учні повинні знати: про цінність як підґрунтя для вибору суб'єктом цілей, планів, засобів, замислу здійснення та результатів діяльності; ціннісні орієнтири як новоутворення, що мають регулятивний та спрямовуючий характер; зміст компонентів ціннісних орієнтацій (когнітивний, емоційний, поведінковий); ціннісні орієнтації особистості, що обумовлені соціокультурним середовищем; світогляд та його елементи (знання про світ і про себе, цінності, норми та ідеали); нормативно-ціннісну систему; гуманістичні цінності (добро, гуманність, чуттєвість, милосердя, толерантність, відповідальність, обов'язок тощо).</p> <p>Учні повинні вміти: розрізняти духовні гуманістичні цінності людини та матеріальні; розуміти значущість таких моральних цінностей в житті людини, як честь та особистісна гідність учня, право бути суб'єктом навчального процесу, етичні стимули та мотиви оволодіння знаннями, патріотизм і громадянськість, повага до праці та людей праці, етика поведінки та навчання, взаємодопомога та готовність до співробітництва; розуміти важливість гуманістичних цінностей людини</p>
8.2. Ціннісні орієнтації та орієнтири в житті людини	<p>Учні повинні знати: про ціннісні орієнтації як елементи внутрішньої структури особистості, що формуються та закріплюються життєвим досвідом у процесах соціальної адаптації та соціалізації; ціннісні орієнтири як визначення того, чого потрібно прагнути, до чого ставитись з повагою, визнавати та поважати; роль формування ціннісних орієнтирів у розвитку та самовдосконаленні людини.</p> <p>Учні повинні вміти: давати визначення поняттю «ціннісні орієнтири», «ціннісні орієнтації»; наводити приклади з творів мистецтва, власного досвіду про позитивний вплив духовно розвинених людей на соціум, формування гуманістичного суспільства; аналізувати сформованість власних ціннісних орієнтирів</p>
8.3. Суспільні та індивідуальні цінності	<p>Учні повинні знати: класифікацію цінностей за критеріями: за суб'єктом (цінності суспільства, народу, нації, колективу, особи); за типом потреби суб'єкта (цінності моральні, релігійні, економічні, фізичні тощо); соціальні та індивідуальні цінності; про дилему морального вибору як усвідомленого надання переваги людиною тому чи іншому варіанту поведінки, відповідно до особистих чи суспільних моральних настанов, що базуються на певних цінностях.</p>

8.3. Суспільні та індивідуальні цінності	Учні повинні вміти: співвідносити суспільні та індивідуальні цінності особистості; розуміти зв'язок між формуванням цінностей, ціннісних орієнтацій та орієнтирів і розвитком соціальної компетентності особистості; обстоювати під час конструктивної дискусії або діалогу власну світоглядну позицію; поважати цінності та ціннісні орієнтації інших людей; орієнтуватися у життєдіяльності на інших людей, які мають яскраво виражені загальнолюдські моральні якості; вчитись робити моральний вибір у процесі аналізу навчальних ситуацій
8.4. Формування моральних духовних цінностей	Учні повинні знати: про основні духовні цінності в житті людини (життя, родина, освіта, здоров'я, мир тощо). Учні повинні вміти: ранжувати важливі для підлітків цінності; розуміти важливість цінностей у власному житті; аналізувати власні ціннісні орієнтації (спрямованість на людей, співпрацю, на себе); обговорювати проблеми формування цінностей у парній або груповій діяльності
Модуль 9. Я – лідер	
9.1. Лідер та лідерство	Учні повинні знати: хто такий лідер, які якості притаманні лідеру; що таке лідерство, його функції, стилі, типологія; яку роль відіграє лідер у діяльності органів учнівського самоврядування; як формується група, колектив, команда; які переваги надає діяльність в команді; як ефективно керувати власним часом; як розробити портфоліо лідера. Учні повинні вміти: пояснювати, хто такий лідер, лідерство; виділяти важливіші якості, вміння, навички, цінності лідера УС; порівнювати та пояснювати значущість понять «група», «колектив», «команда»; керувати процесом розвитку групи, формування команди; розподіляти ролі й обов'язки у команді; делегувати повноваження; розробляти модель компетентного лідера; розробляти портфоліо, презентувати його; застосовувати техніки самопізнання для набуття необхідних знань та лідерського досвіду; застосовувати навички рефлексії та саморефлексії
9.2. Як вести за собою. Позитивний імідж лідера учнівського самоврядування	Учні повинні знати: що таке організація діяльності; особливості організації діяльності в дитячому, підлітковому колективах; стилі роботи організатора; організаторські техніки та методики; що таке колективна творча справа (КТС), її етапи; методику організації ділової гри; що таке позитивний імідж лідера, його складові; шляхи створення позитивного іміджу лідера; як провести рекламу діяльності УС. Учні повинні вміти: пояснювати, хто такий організатор; визначати рівні розвитку організаторських здібностей; давати оцінку власним організаційним здібностям; розробляти та проводити різні види КТС; застосовувати знання про основи організаторської діяльності в діяльності лідера УС; визначати зміст понять імідж лідера, імідж УС; використовувати засоби, методи та форми створення позитивного іміджу лідера УС; розробляти рекламну й агітаційну продукцію про діяльність УС у навчальному закладі
9.3. Учніське самоврядування в освітньому закладі	Учні повинні знати: яка роль управління навчальним закладом відводиться органам шкільного самоврядування; в яких шкільних справах можуть брати участь діти; що таке органи управління самоврядування (УС), яка мета і завдання органів УС; як розробити програму діяльності УС; як провести моніторинг ефективності роботи системи УС; як підготувати та провести вибори до органів УС; нормативно-правові основи діяльності УС.

<p>9.3. Учніське самоврядування в освітньому закладі</p>	<p>Учні повинні вміти: визначати роль УС у діяльності навчального закладу та класного колективу, їх функції; визначати шкільні проблеми та вирішувати ті, які можливо розв'язати силами УС; розробляти модель УС, його статут, програму діяльності; брати участь у діяльності органів учнівського самоврядування; розробляти плани та проекти органів УС та брати участь в їх виконанні; робити обґрунтований вибір кандидатур представників до органів УС; розробляти програму виборчої кампанії та організувати її ефективне проведення; проводити процедуру виборів до органів УС; організувати діяльність учнівської організації, оцінювати її ефективність; розробляти анкети, опитувальники для моніторингу, здійснювати моніторинг діяльності органів УС; визначати головні здобутки та прорахунки у діяльності УС; проектувати та впроваджувати ініціативи; визначати перспективи використання отриманих знань, досвіду в УС свого освітнього закладу, класного колективу</p>
<p>9.4. Розвиток соціального партнерства. Волонтерство</p>	<p>Учні повинні знати: що таке партнерство, його типи; яку роль в діяльності лідера відіграє партнерство; хто є партнерами УС; які основні кроки до налагодження партнерства; форми співпраці органів УС з педагогічним колективом, батьківською громадськістю; форми співпраці із ЗМІ; що таке волонтерство та волонтери; історію волонтерського руху; шляхи вирішення соціальних проблем з участю волонтерів; риси, що притаманні волонтерам; сфери волонтерської діяльності; розробка волонтерської діяльності, шляхи її реалізації.</p> <p>Учні повинні вміти: визначати зміст поняття «партнерство»; аналізувати інформацію про можливих партнерів; визначати напрями співпраці з партнерами; ефективно та конструктивно взаємодіяти з партнерами; укладати угоди про співпрацю; планувати справи, які можуть вирішити спільно з партнерами; визначати основні організаційні форми діяльності волонтерів, скласти програму волонтерської діяльності</p>
<p>Модуль 10. Соціальний проект: від задуму до реалізації</p>	
<p>10.1. Соціальний проект</p>	<p>Учні повинні знати: як громадяни беруть участь в житті суспільства; що таке соціальний проект, види соціальних проектів; етапи проектної діяльності; що дає учням участь у соціальних проектах.</p> <p>Учні повинні вміти: визначати зміст поняття «соціальний проект»; основи проектної діяльності (визначення проблеми, постановка цілі, етапи проектування, шляхи досягнення бажаного результату)</p>
<p>10.2. Основи проектної діяльності</p>	<p>Учні повинні знати: історію розвитку проектування як методу; принципи, завдання, кваліфікацію проектів (за характером діяльності, предметно-змістовною галуззю, тривалістю, кількістю учасників тощо), можливості для індивідуального розвитку учнів під час проектної діяльності; умови реалізації проекту.</p> <p>Учні повинні вміти: визначати проблеми класного колективу; вибирати ті, які можна вирішити; визначати тематику соціальних проектів відповідно до мети та задач виховної діяльності та визначеної проблеми</p>
<p>10.3. Навчаємось проектувати та діяти</p>	<p>Учні повинні знати: методи визначення проблеми, етапи проектування (підготовчий, основний, заключний).</p> <p>Учні повинні вміти: на підготовчому етапі визначати проблему, протиставляти, порівнювати ідеальні та наявні об'єкти; вибирати тему, формулювати мету та завдання майбутньої діяльності; ставити ключові та тематичні запитання до проекту; планувати його реалізацію; знаходити інформаційні ресурси; застосовувати методи визначення проблеми (мозкова атака, від слова до дії, дизайн-аналіз, ранжування, диспут), на заключному етапі – представляти результати діяльності відповідно до визначених критеріїв; аналізувати</p>

10.4. Від слова до дії	Учні повинні знати: умови успішної реалізації проекту, принцип добровільної участі у проєктній діяльності, переваги групової діяльності над проєктом; шляхи досягнення мети проєктної діяльності. Учні повинні вміти: планувати діяльність, визначати учасників, взаємодіяти, знаходити шляхи вирішення проблеми; аналізувати фактори, що впливають на реалізацію запланованого; робити вибір шляхів вирішення проблеми, аналізувати способи досягнення мети; реалізовувати індивідуальні, групові та колективні проєкти, брати на себе відповідальність за виконання взятих на себе обов'язків у рамках проєкту
10.5. Підведення підсумків проєкту	Учні повинні знати: як презентувати проєкт, готувати портфоліо проєкту, здійснювати аналіз. Учні повинні вміти: аналізувати по закінченні проєкту значущість та актуальність висунутих проблем, адекватність тематики проєкту, конкретність використаних методів дослідження проблеми та обробки отриманих результатів, активність кожного учасника проєкту у співвідношенні з його індивідуальними можливостями, колективний характер прийнятих рішень (у груповому проєкті), необхідну та достатню глибину виконання теми, використання знань з інших сфер, переконливість прийнятих рішень, уміння аргументувати

Ефективність використання програми у навчально-виховному процесі навчального закладу підтверджена результатами дослідно-експериментальної роботи за темою «Розвиток соціальної компетентності підлітків засобами проєктування навчально-виховного процесу».

Таким чином, аналіз даних за методикою А. Прихожан «Розвиток соціальної компетентності підлітків» (експертне оцінювання) засвідчив значне покращення показників у експериментальній групі (ЕГ) порівняно з контрольною. За шкалами «Самостійність», «Інтерес до соціального життя», «Організація взаємодії» учні контрольної групи (КГ) проявили готовність розв'язувати конфлікти шляхом взаємодії, співпрацювати у команді, проявляти ініціативу тощо. За висновками вчителів і психологічної служби, значно підвищилась соціально-комунікативна активність учнів.

Використані літературні джерела

1. Біла книга національної освіти України [Текст] / Т. Ф. Алексєєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл та ін.; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя; НАПН України. – К.: Інформаційні системи, 2010. – 342 с.
2. Бондаревская Е. В. Ценностные основания личностно ориентированного воспитания [Текст] // Педагогика. – 1995. – № 4. – С. 29–36.
3. Вербицька П. Громадянське виховання учнівської молоді: сучасні аспекти розвитку: монографія [Текст] / П. В. Вербицька. – К.: Генеза, 2009. – 384 с.
4. Веремюк Л. Психолого-педагогічні основи школи «дії» В. А. Лая [Текст] / Л. Веремюк // Порівняльно-педагогічні студії. – № 1 (7). – 2011. – С. 118.
5. Воронцов Д. Б. Формирование социальной компетентности подростков «группы» риска: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 [Текст] / Д. Б. Воронцов. – Кострома, 2006. – 214 с.